

اصلاحات شورای نگهبان بر قانون اصلاح انتخابات اعمال شد

تناسبی شدن انتخابات پشت خط مجمع

بعد از چندین بار رفت و برگشت طرح اصلاح موادی از قانون انتخابات مجلس، بین مجلس، شورای نگهبان و هیات عالی نظارت این طرح همچنان به سرانجام نرسیده و باید دید آیا در نهایت مصوب خواهد شد یا نه. مطابق آخرین خبری که سخنگوی شورای نگهبان اعلام کرده است توپ تصویب اصلاحیه قانون انتخابات اکنون در زمین هیات عالی نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی لاقی-اقتصادی است. هادی طحان نظیف در جریان نشست خبری روز شنبه در پاسخ به سوال خبرنگاری که نظر شورای نگهبان در مورد تناسبی شدن انتخابات به عنوان یکی از مواد طرحی اصلاحی را پرسیده بود گفت: «ما در مرحله قبل نسبت به اصل تناسبی شدن

انتخابات مجلس در تهران مشکلی نداشتیم و نسبت به برخی موارد آن ابهاماتی داشتیم که با اصلاحات صورت گرفته از سوی مجلس تمامی ابهامات و ایرادات ما نسبت به این موضوع مرتفع شد. با برطرف شدن ابهامات شورای نگهبان در خصوص تناسبی شدن انتخابات مجلس در حوزه انتخابیه تهران، ری، شمیرانات، اسلامشهر و پردیس باید گفت ایراد مهم دیگری در مورد طرح اصلاحی مجلس از جانب شورای نگهبان باقی نمانده و مصوب شدن طرح منوط است به موافقت هیات عالی نظارت که به عنوان خوان آخر است و باید دید آیا اعضای هیات نظارت با اصلاحات مجلس موافقت خواهند کرد یا کلاف تناسبی شدن انتخابات همچنان سردرگم می‌ماند.

هیات عالی نظارت فرآیند تصویب اصلاحیه را طولانی کرده است

مطابق گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس پیش از این ماده ۵۳ اصلاحیه قانون انتخابات از سوی شورای نگهبان با چهار ابهام و یک معایرت با قانون اساسی مواجه شده بود. از طرفی هیات عالی نظارت بر سیاست‌های کلی نظام نیز آن را مغایر بندهای ۱۰۱ و ۱۵۰ سیاست کلی انتخابات و بند ۹ سیاست‌های کلی نظام قانون گذاری تشخیص داد. پس از بحث و بررسی‌های صورت گرفته ابهامات و ایراد شورای نگهبان مرتفع شد ولی اشکالات هیات عالی نظارت بر سیاست‌های کلی نظام بر قوت خود باقی ماند و اصلاحات صورت گرفته از جانب کمیسیون شوراها نیز نتوانست این ایرادات را حل کند. بنیادین بودن ایرادات هیات عالی نظارت باعث شد اعضای کمیسیون شوراها تصمیم بر حذف این ماده از اصلاحیه بگیرند. اقدامی که با مخالفت رئیس مجلس مواجه شد و نهایتاً نیز نمایندگان طرح اصلاح قانون انتخابات را بدون حذف ماده ۵۳ به شورای نگهبان ارجاع دادند. حال با رفع ابهامات شورای نگهبان این هیات عالی نظارت است که باید تطابق یا عدم تطابق با سیاست‌های کلی انتخابات را بار دیگر برگزار کند. جلسه بررسی مصوبه مجلس در هیات عالی نظارت باید روز گذشته برگزار می‌شد اما به دلیل حضور نیافتن برخی اعضا این جلسه به حد نصاب لازم نرسید و به تعویق افتاد. حال باید منتظر ماند تا جلسه هیات عالی نظارت برگزار شود. چنانچه هیات عالی نظارت نظر خود مبنی بر عدم تطابق اصلاحیه مجلس با سیاست‌های کلی نظام را تغییر دهد این اصلاحیه مصوب شده و می‌توان امیدوار بود که در انتخابات آتی مجلس نیز اعمال شده و ما شاهد برگزاری انتخابات تناسبی در حوزه انتخابیه تهران باشیم. امری که برای نخستین بار در کشور رخ خواهد داد. هادی طحان نظیف، سخنگوی شورای نگهبان نیز ابراز امیدواری کرده است که با رفع اندک ابهامات و اشکالات باقی مانده این اصلاحیه در انتخابات آتی مجلس اعمال شود اما اگر مانع اصلی تصویب اصلاحیه یعنی هیات عالی نظارت نظر خود را تغییر نداده و همچنان این مصوبه را خلاف سیاست‌های کلی نظام قلمداد کند نمایندگان برای تصویب اصلاحیه مجدداً باید بر نظر خود اصرار ورزیده تا این بار طرح از هیات عالی نظارت خارج شده و به صحن اصلی مجمع تشخیص مصلحت نظام برود و تصمیم نهایی در مجمع اتخاذ شود. این مسیر باعث می‌شود تا حتی در صورت تصویب اصلاحیه فرآیند آن طولانی شده و امکان اجرایی ساختن آن در انتخابات آتی مجلس کم شود. طولانی شدن فرآیند امری است که تشکیل نشدن جلسات هیات عالی نظارت نیز به آن دامن می‌زند و این انتقاد را متوجه اعضای آن می‌کند که چرا برای چنین طرح مهمی حتی به قدر حضور در جلسه هیات نیز دغدغه نداشته‌اند.

ایراداتی که وارد نیست

مطابق آنچه در گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس آمده است هیات عالی نظارت اصلاحیه قانون انتخابات مجلس را با بندهای ۱۰۱ و ۱۵ سیاست‌های کلی انتخابات مغایر گرفته است. بررسی ماهیت مدل تناسبی اما اثبات می‌کند که ماده ۵۳ اصلاحیه قانون انتخابات نه تنها مغایر با این بندها نبوده بلکه مطابق آن است به این شرط که اعضای هیات عالی نظارت تفسیر درستی از سیاست‌های کلی داشته و نفع عموم مردم را در آن اصل قرار دهند؛ مطابق بند ۱ سیاست‌های کلی انتخابات «تعیین حوزه‌های انتخاباتی مجلس شورای اسلامی و شوراهای اسلامی بر مبنای جمعیت و مقتضیات اجتناب‌ناپذیر به گونه‌ای که حداکثر عدالت انتخاباتی و همچنین شناخت مردم از نامزدها فراهم گردد.»

هیات عالی نظارت در حالی ماده ۵۶ اصلاحیه یعنی تناسبی شدن انتخابات را مغایر با این بند تشخیص داده است که اولاً این مدل انتخاباتی با محدود کردن گزینه‌های در معرض انتخاب از چند صد کاندیدا به چند فهرست امکان شناخت بهتر را برای مردم فراهم می‌آورد و ثانیاً در این مدل نیز امکان حضور چهره‌های فردی همچنان وجود دارد و ابتدا نیز آرای فردی شمارش می‌شود به این ترتیب حق کاندیداهایی که به صورت لیستی و حزبی در انتخابات مشارکت نمی‌کنند همچون گذشته محفوظ بوده و تغییری در شرایط آنها ایجاد نمی‌شود. به این ترتیب می‌توان گفت تناسبی شدن انتخابات مغایرتی با بند ۱ سیاست‌های کلی انتخابات ندارد. در بند ۱۰ سیاست‌های کلی انتخابات یعنی دیگر بندی که هیات عالی نظارت تناسبی شدن انتخابات را مغایر با آن تشخیص داده، آمده است: «ارتقای شایسته‌گزینی، همراه با زمینه‌سازی مناسب، در انتخاب داوطلبان تراز شایسته جمهوری اسلامی ایران و دارای ویژگی‌هایی متناسب با جایگاه مربوط از طریق: ۱-۰۱- تعیین دقیق معیارها و شاخص‌ها و شرایط عمومی و

اجرا و نیز رعایت کامل بی‌طرفی از سوی مجریان و ناظران و برخورد موثر با خاطیان». هیات عالی نظارت در حالی مدل تناسبی را مغایر با آزادی تشخیص داده که اولاً در این مدل ضمن فراهم شدن امکان رای دهی به فهرست‌ها مردم همچنان می‌توانند به صورت فردی کاندیداهای مورد نظر خود را انتخاب کرده و از این نظر هیچ تفاوتی با گذشته ایجاد نشود و ثانیاً رسمیت یافتن احزاب باعث آن است که مردم با چند صد گزینه مواجه نبوده و امکان شناخت بهتری نسبت به نمایندگان داشته باشند. بدیهی است که آزادی در انتخاب نیز زمانی محقق می‌شود که مردم توانایی شناخت هرچه بیشتر را داشته باشند.

دیگر مغایرتی که هیات عالی نظارت در مورد اصلاحیه قانون انتخابات تشخیص داده مربوط می‌شود به بند ۹ سیاست‌های کلی نظام قانون گذاری. در این بند یکی از شروط قانونگذاری این گونه مورد اشاره قرار گرفته است: «رعایت اصول قانون گذاری و قانون نویسی و تعیین سازوکار برای انطباق لوائح و طرح‌های قانونی با تأکید بر: قابل اجرا بودن قانون و قابل سنجش بودن اجرای آن.» هیات عالی نظارت در حالی با استناد به این بند بر قابل اجرا بودن مدل انتخابات تناسبی ایراد وارد کرده است که این مدل در حال حاضر در بسیاری از کشورهای دنیا اجرا می‌شود و امر خرق عادت محسوب نمی‌شود که آزمون خود را پس نداده باشد.

بررسی مجموع ایرادات هیات عالی نظارت نشان می‌دهد که دقت کافی از جانب هیات در بررسی مدل انتخابات تناسبی صورت نگرفته و لازم است تا بار دیگر این شیوه انتخاباتی با دقت بیشتر و به دور از سختگیری‌های غیر منطقی در هیات مورد بررسی قرار گرفته تا حداقل این فرصت فراهم شود که مدل تناسبی نیز یک بار در حوزه انتخابیه تهران آزمون شود.

نظام انتخاباتی اکثریتی

استان‌های مختلف، قرار است به تصویب و تدوین قوانین و اجرای وظایف نظارتی بپردازند. حال اگر در هنگام برگزاری انتخابات بخشی از افرادی که مردم به آنها رای دادند و خواهان راهیابی به مجلس بودند به دلیل کسب نکردن اکثریت از حذف شوند، اتفاقی که می‌افتد، حذف نظر بخشی از مردم است. مثلاً اگر در برگزاری انتخابات، ۳۰ درصد آرا به یک جریان سیاسی اختصاص داشته باشد، چون اکثریت آرا به دست نیارده، نمی‌تواند به مجلس راه پیدا کند، اما این درصد هم جزای مردم بوده است. در حقیقت بخشی از رای مردم نادیده گرفته می‌شود و آن جریان سیاسی هم نماینده‌ای از جانب مردم در مجلس نخواهد داشت، این موضوع را می‌شود یکی از مصادیق بی‌عدالتی انتخاباتی دانست.

دامن زدن به تنش‌های تبلیغاتی

به روزهای برگزاری انتخابات که نزدیک می‌شویم، جناح‌های سیاسی حملات علیه یکدیگر را شروع می‌کنند و دعوا و رقابت‌ها، جنگ‌های زیادی را در فضای سیاسی کشور به وجود می‌آورد و جناح‌ها عموماً دست به تسویه حساب می‌زنند و یکدیگر را عامل نابسامانی‌هایی که در کشور وجود دارد، می‌خوانند. یکی از آسیب‌های برگزاری انتخابات به شیوه اکثریتی، دامن زدن به همین رقابت‌هاست. در واقع شرایط سیاسی کشور در روزهای منتهی به انتخابات مجلس به شدت دو قطبی می‌شود و احتمال بروز تنش میان مردم را هم چندبرابر می‌کند.

آسیب یکدست شدن مجلس

در این شیوه انتخابات از آنجایی که نماینده اکثریت آرا به دست نیارده از ساختار قدرت حذف می‌شود. این مدل باعث می‌شود بازنده به‌طور کامل از جریان قدرت حذف شود و از طرفی هم یکدست شدن مجلس و حذف جریان رقیب، باعث می‌شود که نظارت جریان‌های سیاسی بر یکدیگر ضعیف شود. وقتی این اتفاق رخ دهد مشخصاً شاهد بروز فساد خواهیم بود.

نظام انتخاباتی تناسبی

به شکل ترکیبی از میان نامزدهای احزاب انتخاب کنند. در ادامه برخی از مهم‌ترین نتایج نظام انتخاباتی تناسبی مورد اشاره قرار گرفته است.

فاصله گرفتن فضای سیاسی کشور از جنگ‌ها

در شیوه برگزاری این مدل انتخابات، همه گروه‌های سیاسی، حداقلی از کرسی‌های نمایندگی حوزه انتخابیه را دارا هستند. از آنجایی که همه گروه‌های سیاسی می‌دانند که بالاخره حداقلی از کرسی را دارند، باعث می‌شود، میزان بروز جنگ‌ها و رقابت‌های انتخاباتی جناح‌های سیاسی برای کسب کرسی‌های مجلس کاهش پیدا کند و فضای سیاسی کشور ملتهب نشود.

افزایش میزان مشارکت در انتخابات

نکته قابل توجه دیگر این است که برخلاف انتخابات اکثریتی که عموماً یک جناح سیاسی برای یک دوره از عرصه قدرت حذف می‌شود، این مساله باعث ایجاد ناامیدی و کاهش میزان مشارکت عمومی در عرصه انتخاباتی می‌شود، اما چون حذف گروه‌های سیاسی در شیوه انتخابات تناسبی اتفاق نمی‌افتد، مشخصاً میزان اقبال به مشارکت در انتخابات افزایش پیدا می‌کند.

شکل‌گیری رقابت‌های درون‌جریانی

در مدل شیوه اکثریتی به دلیل اینکه اکثریت پیروز و اقلیت حذف می‌شوند، جناح‌های سیاسی سعی می‌کنند حداکثر اختلاف‌ها را تشکیل بدهند تا بتوانند بیشترین آرا را به دست بیاورند و رقیب را حذف کنند. اما در این مدل، گروه‌های سیاسی می‌توانند مستقلاً وارد انتخابات شوند و متناسب با سبدهای خود، کرسی‌های نمایندگی را به دست بیاورند. در این شرایط، لیست بستن‌های گروه‌های سیاسی به هر قیمت و با هر ضرب و زوری اتفاق نخواهد افتاد و دقت و توجه بیشتری، برای حضور افراد در لیست‌ها به عمل خواهد آمد.

بی‌عدالتی انتخاباتی در شیوه اکثریتی

تصاحب‌کنندگان کرسی‌های مجلسی با همان نمایندگان مردم در شهرها